ΜΙΛΑΕΙ ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΚΩΜΙΚΟΣ

ΓΙΑΤΙ ΚΑΝΩ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΝΑ ΓΕΛΑΗ

(Σ' αὐτὸ τὸ ἄρθρο του ὁ Μπάστερ Κῆτον, «ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν γελάει ποτέ», φανερώνει ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς τέχνης του καὶ περιγράφει μὲ ποιὸ τρόπο γίνεται σήμερα μιὰ κωμικὴ ταινία).

ΠΩΣ καὶ τόσα ἄλλα πράγματα, γράφει ὁ Κῆτον, ἔτσι κι' ὁ τρόπος γιὰ νὰ κάνη κανεὶς τὸν κόσμο νὰ γελάη ἐσημείωσε μιὰ μεγάλη ἐξέλιξι, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ πρωτοφάνηκα στὸ θέατρο. Τὰ χοντροκομμένα «ἀστεῖα» ποὺ μεταχειριζόμαστε οἱ γονεῖς μου κι' ἐγώ, ἐδῶ καὶ εἴκοσι χρόνια, δὲν θὰ εἶχαν σήμερα τὴν ἴδια ἐπιτυχία.

Τὸ κοινὸν «μεγάλωσε» καὶ θέλει τώρα πιὸ διαλεχτά, πιὸ «ραφφινάτα» κωμικὰ τεχνάσματα. Ὅλος ὁ κόσμος γελάει, βέβαια, ἀκόμα μ' ἕνα ἀπρόοπτο καὶ κωμικὸ πέσιμο καὶ μὲ τὶς τοῦρτες ποὺ ἐκσφενδονίζονται στὸ πρόσωπο, ὡστόσο ὅμως θέλει νὰ βλέπη αὐτὰ τὰ θεάματα νὰ τοῦ τὰ παρουσιάζουν μὲ μιὰ πρωτοτυπία ποὺ νὰ τὰ κάνη καινούργια.

Πρέπει ἀκόμα νὰ σᾶς πῶ πὼς αὐτὸ τὸ καταφέρνει κανεὶς πιὸ δύσκολα στὸν κινηματογράφο, παρὰ στὸ μιοῦζικ-χώλ, γιατὶ στὸ μιοῦζικ-χὸλ μπορεῖ ἕνας ἠθοποιὸς μ' ἕνα ἀστεῖο τῆς στιγμῆς νὰ κάνη τὸν κόσμο νὰ ξεχάση τὴν ἐντύπωσι ποὺ τοῦ προξένησε ἕνα ἀποτυχημένο τέχνασμά του. Στὸν κινηματογράφο ὅμως τὰ πράγματα εἶνε διαφορετικά: ὅ,τι δὲν πετύχει, δὲν ξαναδιορθώνεται...

Ἐμεῖς δὲν ἔχουμε χειρόγραφα. Οὔτε μεταχειριζόμαστε χειρόγραφα ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ προετοιμάσουμε κάτι. Συνδυάζομε μόνο μιὰ μικρὴ ἱστορία, μιὰ ἁπλῆ ὑπόθεσι μ' ἀρχὴ καὶ τέλος, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ φτιάξουμε διάφορα σκηνικὰ κι' ἔπειτα ψάχνομε νὰ βροῦμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ «γκάγκς» (τὶς κωμικὲς ἰδέες καὶ τὰ παιγνίδια) ποὺ μποροῦν νὰ ταιριάζουν μὲ τὴν ὑπόθεσι καὶ μὲ τὸν διάκοσμό της. Τραβᾶμε μπροστὰ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο κι' ὅταν καταλάβουμε πὼς «γυρίσαμε» ὑλικὸ γιὰ πέντε ἢ ἕξη ταινίες, σταματᾶμε καὶ συγκεντρώνουμε ὅ,τι φτιάξαμε. Ἀρχίζουμε τότε νὰ κόβουμε ἀλύτητα, ὥσπου νὰ φτάσουμε στὸ μῆκος τῆς ταινίας ποὺ θέλαμε, κρατῶντας ὅ,τι εἶνε πιὸ καλύτερο. Μπορεῖτε λοιπὸν νὰ φαντασθῆτε τί εἴδους δουλειὰ εἶνε ἡ δική μας...

Ἕνας κωμικὸς τοῦ κινηματογράφου δὲν μπορεῖ νὰ «κρατήση» πολλὰ χρόνια κι' οὔτε μπορεῖ νὰ γυρίζη κάθε χρόνο κι' ἀπὸ ἕνα μεγάλο φίλμ.

Τέσσερα χρόνια εἶνε περίπου τὸ ὅριο τῆς διαρκείας του, τῆς προόδου του καὶ τῆς ἐμπνεύσεώς του ποὺ πρέπει κάθε τόσο ν' ἀνανεώνεται.

Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ σᾶς φανῆ παράξενο ἂν ἀργὰ ἢ γρήγορα οἱ κωμικοὶ τοῦ κινηματογράφου θ' ἀρχίσουν νὰ φτιάνουν πολὺ πιὸ μενάλες ταινίες, στὶς ὁποῖες ἡ πλοκὴ τῆς ὑποθέσεως θὰ ἀντικαθιστᾶ πολλὰ κωμικὰ «τεχνάσματα», γιατὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βρίσκη διαρκῶς ὅλο καὶ καινούργια...

* * *

Μὲ ρώτησαν πολλὲς φορὲς γιατὶ κρατῶ ἀπαράλλαχτα, σ' ὅλες μου τὶς ταινίες, αὐτὸ τὸ τόσο ἀπελπισμένο ὕφος μου.

Μὲ τὴν πίστι μου, ἡ ἐξήγησι εἶνε εὔκολη κι' ἁπλῆ. Ἐπρόσεξα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ πρωτοβγῆκα στὸ μιοῦζικ-χώλ, πὼς ὅταν τελειώσει κανεὶς ἕνα «κόλπο», ἕνα τέχνασμα, ἕνα παιχνίδι ἐπάνω-κάτω κωμικό, κάνει τοὺς θεατὰς νὰ ξεκαρδίζωνται πιὸ πολὺ ἀπὸ τὰ γέλια, τόσο πιὸ πολύ, ὅσο φαίνεται πιὸ ἀδιάφορος καὶ πιὸ ἔκπληκτος γιὰ τὴν ἱλαρότητά τους...

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ κωμικοὶ ποὺ λὲς καὶ παίρνουν κατὰ μέρος τὸ κοινὸν καὶ τοῦ ἐμπιστεύονται τὸ «μυστικό» τους. Ἔτσι ἔκανε ὁ Φάττυ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ κοινὸν γελοῦσε μ α ζ ύ του. Ἐγὼ ἔχω ἄλλη μέθοδο. Κάνω τὸν κόσμο νὰ γελάη γ ι ὰ μένα...

Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἕνας κωμικὸς θ' ἀρχίση νὰ γελάη στὴν ὀθόνη, εἶνε σὰν νὰ λέη στὸν κόσμο πὼς δὲν πρέπει νὰ τὸν παίρνη στὰ σοβαρὰ καὶ πὼς ὅλα αὐτὰ εἶνε «ἀστεῖα»... Κι' ἡ ἀλήθεια εἶνε πὼς τὴν παθαίνει. Ὁ κόσμος δὲν τὸν παίρνει πειὰ στὰ σοβαρὰ ὅσο κι' ἂν τοῦ συμβαίνουν τὰ πιὸ κωμικὰ περιστατικά. Δὲν κάνει πειὰ τὸν κόσμο νὰ ξεκαρδίζεται ἀπ' τὰ γέλια.

Ἔπειτα, στὸ κάτω-κάτω, ἕνα φίλμ εἶνε κωμικὸ ὅταν ὁ ἠθοποιὸς «κάνει τὸν ἠλίθιο», κι' ὅσο τὸν κάνει πιὸ σοβαρά, τόσο καὶ πιὸ κωμικὸς θἄναι.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ διασκεδαστικοὺς κωμικοὺς τοῦ θεάτρου ποὺ ἔχω ἰδεῖ ὥς τώρα, εἶνε ὁ Παϊτσυ Ντούὶλ, «ὁ λυπημένος χοντρός», ὅπως λέει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό του... Τὸν βλέπω πάντα καρφωμένο στὴ μέση τῆς σκηνῆς μὲ μιὰ πένθιμη ἀξιοπρέπεια, νὰ ἀφηγεῖται μὲ τὴν πονεμένη φωνή του τὶς στενοχώριες του στὸν κόσμο. Αὐτὸ τὸ θέαμα σὲ κάνει νὰ σπαράζης ἀπ' τὰ γέλια καὶ μὰ τὴν ἀλήθεια, τὸ κοινὸ ξεκαρδίζεται μαζύ του. Ἂν τύχαινε ὅμως νὰ χαμογελάση ὁ Παϊτσυ, τὰ «ἐφφέ» του δὲν θὰ ἔκαναν πειὰ καμμιὰ ἐντύπωσι στὸν κόσμο.

Μὰ δὲν εἶνε μόνο ἡ ἑρμηνεία τῶν κωμικῶν ρόλων τὸ σπουδαιότερο. Ἔχει μεγάλη σημασία καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἔργου καὶ ἡ σκηνοθεσία του. Ἡ κωμωδία εἶνε κάτι ποὺ περνάει πολὺ γρήγορα. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρουσιάζη κανεὶς τὸ πρῶτο της «ἐφφὲ» τὴν κατάλληλη στιγμή, ἔπειτα νὰ δίνη καιρὸ στὸν κόσμο νὰ συνέλθη κι' ὕστερα νὰ σπρώχνη τὰ πράγματα ὥς τὴν ἄκρη ἢ νὰ ἐξακολουθῆ νὰ μεγαλώνη σιγὰ-σιγὰ τὸ κωμικὸ στοιχεῖο, ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι. Σ' αὐτὸν τὸν ρυθμὸ ὑπάρχει κάποια μαθηματικὴ ἀκρίβεια, γιατὶ τὸ σπουδαιότερο εἶνε νὰ νοιώθη τὸ κοινὸν ὅλη τὴ δύναμι τοῦ κωμικοῦ περιστατικοῦ καὶ νὰ μπορεῖ νὰ περιμένη γιὰ νὰ γελάση πάλι σὲ λίγο, χωρὶς διόλου νὰ κουράζεται. Ὁ ρυθμὸς αὐτὸς εἶνε μιὰ ὁλόκληρη ἐπιστήμη κι' ὁ σκηνοθέτης πρέπει νὰ καταλαβαίνη καλὰ τὴ σπουδαιότητά της.

Ἕνα κωμικὸ φίλμ «δένεται», μπορεῖ νὰ εἰπῆ κανείς, μὲ τὴν ἴδια προσοχὴ καὶ τὴν ἴδια ἀκρίβεια ποὺ «δένεται» κι' ὁ μηχανισμὸς ἑνὸς ρολογιοῦ. Τὸ πιὸ ἁπλὸ πρᾶγμα, ὅταν γίνει πολὺ γρήγορα ἢ πολὺ ἀργά, μπορεῖ νὰ ἔχη τὰ πιὸ ἀπογοητευτικὰ ἀποτελέσματα. Πολλὲς σκηνὲς ποὺ ἦσαν κωμικότατες, πέρασαν ἀπαρατήρητες ἀπὸ τὸ κοινόν, γιατὶ τὶς εἶχαν παίξει πολὺ γρήγορα.

Στὴν ἐκτέλεσι λοιπὸν κάθε κωμικῆς ταινίας, ἡ βαθειὰ ψυχολογία κι' ἡ τέχνη τοῦ ρυθμοῦ παίζουν σπουδαιότερο ρόλο.

* * *

Ὁ κόσμος ἔχει συνηθίσει τόσο μὲ τὴν «τεχνική», μὲ τὴ μέθοδο τῆς βωβῆς κωμικῆς ταινίας, ὥστε ἀναγκαζόμαστε πάντα νὰ συνδυάζωμε τὴν «παντομίμα» μὲ τὴν καινούργια τεχνικὴ τοῦ «ὁμιλοῦντος» κινηματογράφου, γιὰ νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε.

Οἱ κωμικοὶ ἠθοποιοὶ βρίσκονται στὴν ἀνάγκη νὰ παίζουν πολλὲς σκηνὲς χωρὶς λόγια καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ παίζουν πολὺν καιρὸ ἀκόμα. Τὸ γέλιο δὲν θέλει πολλὰ λόγια, ποὺ ὡστόσο εἶνε ἀπαραίτητα σὲ μιὰ ρομαντικὴ «τραντα». Οἱ κωμικοὶ ἠθοποιοὶ τοῦ «ὁμιλοῦντος» εἶνε τρομερὰ λακωνικοί, γιατὶ βλέπουν πὼς ἕνα-δυὸ λόγια κυλοβαλμένα σ' ἕνα «βωβὸ» ἐπεισόδιο, κάνουν κωμικότερη ἐντύπωσι ἀπὸ μιὰ ἀκατάσχετη φλυαρία. Τὸ ἀντίθετο ὅμως συμβαίνει μὲ τοὺς δραματικοὺς ἠθοποιούς. Κ' ἔπειτα, πῶς θὰ μποροῦσαν οἱ κωμικοὶ ἠθοποιοὶ νὰ κάνουν τὸν κόσμο νὰ ξεσπᾶ σ' ἀκράτητα γέλια κι' ὕστερα νὰ συνεχίζουν τὰ λόγια τους; Πῶς θὰ μποροῦσε νὰ ἀκουστῆ ἡ φωνή τους, ὅσο δυνατὸ κι' ἂν εἶνε τὸ μεγάφωνο, μέσα στὴ θυελλώδη φασαρία ποὺ ξεσηκώνεται ἀπ' τὰ γέλια στὴν αἴθουσα τοῦ κινηματογράφου;

Ὁ Λωρὲλ κι' ὁ Χάρντυ, γιὰ νὰ φέρω ἕνα παράδειγμα, ἔγιναν πασίγνωστοι καὶ δημοφιλεῖς, γιατὶ ἐφαρμόζουν αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ μέθοδο. Δὲν τοὺς ἀκούει κανεὶς ποτὲ νὰ λένε παραπάνω ἀπὸ μιὰ ἢ δυὸ λέξεις στὸ διάλογό τους, ἐνῶ ἡ Γκρέτα Γκάρμπο στὴ «Μάτα Χάρι» ἔχει «ἀπαντήσεις» στοὺς διαλόγους ποὺ κρατᾶνε ἕνα καὶ δυὸ λεπτὰ τῆς ὥρας... Τὴν πρώτη φορὰ ποὺ «γύρισα» μιὰ «ὁμιλοῦσα» ταινία, ἀναγκάστηκα νὰ δουλέψω δυὸ ὁλόκληρες μέρες, «προβάροντας» διαρκῶς μιὰ σκηνή, στὴν ὁποία δὲν ἔλεγα παρὰ μονάχα αὐτὲς τὶς τρεῖς λέξεις: «Ἄϊ !», «ἀφεντικό», «ὤ !».

* * *

Ὑπάρχουν ψυχολογικοὶ λόγοι ποὺ μᾶς ἀναγκάζουν ν' ἀκολουθήσουμε αὐτὴ τὴ μέθοδο. Σὲ μιὰ σοβαρὴ δραματικὴ σκηνή, ὁ ἠθοποιὸς πρέπει νὰ εἰπῆ πολλὰ λόγια γιὰ νὰ ἐκφράση μιὰ ὡρισμένη ἰδέα ποὺ θέλει νὰ τὴν καταλάβη καλὰ ὁ κόσμος. Μιὰ κωμικὴ σκηνὴ ὅμως ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἕνα ἀπρόοπτο γεγονὸς ποὺ ἔρχεται ξαφνικὰ καὶ ποὺ δὲν βρίσκει κανεὶς τὸν καιρὸ νὰ μιλήση γι' αὐτό.

Ἕνας ἠθοποιός, γιὰ νὰ φέρω ἕνα παράδειγμα, κάθεται... ἀπάνω σ' ἕνα καρφί, πηδάει στὸν ἀέρα κι' οὐρλιάζει «ἄϊ !». Βλέπετε καλὰ πὼς δὲν προφταίνει νὰ εἰπῆ τίποτ' ἄλλο. Γι' αὐτὸ λοιπόν, τὸ κωμικὸ φίλμ θὰ μείνη πάντα «βωβὸ» σὲ μιὰ ἀναλογία 40 ο)ο, κι' ἡ μουσικὴ ὑπόκρουσι θὰ συμπληρώνη τὰ κενὰ τῶν διαλόγων του.

ΜΠΑΣΤΕΡ ΚΗΤΟΝ

Ὁ Μπάστερ Κῆτον.
(Σκίτσο τοῦ Γκάριτ).

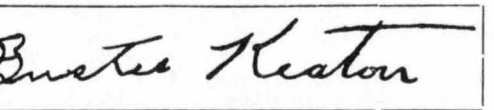

Ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Κῆτον.

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ

— Τὸ ψέμμα μοιάζει μὲ τὸν σβῶλο τοῦ χιονιοῦ ποὺ ὅταν κινεῖται κατρακυλῶντας ἀπὸ τὸ βουνό, διαρκῶς μεγαλώνει, ὅταν ὅμως ἀκινητήσει, διαλύεται κι' ἐκμηδενίζεται.

— Δὲν ὑπάρχει ὁλληρότερο πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ν' ἀκοῦμε τοὺς ἀνθρώπους νὰ μᾶς διηγοῦνται τὶς ἐπιτυχίες τους. Γι' αὐτὸ φρόντιζε, καὶ στοὺς πιὸ στενοὺς ἀκόμα φίλους σου, νὰ διηγεῖσαι μονάχα... τὰ ἀτυχήματά σου.